

LA TRAVESSIA

Vaixells, vaixells, us descriuré
enmig de l'oceà,
vindré i temptejaré
què protegiu
i projecteu,
quins són els vostres fins i objectius.
Hi ha qui s'embarca per mercadejar i comerciar,
hi ha qui es queda a protegir d'invasions el seu país,
hi ha qui torna a casa carregat de riqueses.
Capricis meus, digueu-me: ¿on anireu, vosaltres?

Poema antic

Per a un americà que visita Europa, la llarga travessia que ha de fer és un preparatiu excel·lent. L'absència temporal d'escenaris i ocupacions mundans produeix un estat d'ànim peculiarment adequat per rebre noves i vívides impressions. L'immens espai aquós que separa els hemisferis és com una pàgina en blanc enmig de l'existència. No hi ha una transició gradual que permeti, com a Europa, la fusió gairebé imperceptible dels trets i la població d'un país amb els d'un altre. Des del moment que perds de vista la terra d'on has partit, tot és buidor fins que no trepitges l'altra riba i ets immediatament llançat dins el tràfec i les novetats d'un altre món.

Viatjant per terra ferma hi ha una continuïtat d'escenaris i una successió de persones i incidents connectats que prossegueixen la història de la vida i atenuen l'efecte de l'absència i de la separació. Arrosseguem, és cert, «una cadena que s'allarga»² a cada pas de la nostra peregrinació, però la cadena no s'ha trencat: podem rastrejar-ne l'origen baula per baula, i tenim la sensació que l'última encara ens amarra a casa nostra. En canvi, un viatge per l'ample mar ens amputa el lligam immediatament. Ens fa conscients d'haver es-

tat despresos de l'ancoratge arrecerat de la vida establerta i enviats sense rumb a un món insegur. Interposa un abisme, no pas merament imaginari sinó real, entre nosaltres i els nostres llocs d'origen: un abisme sotmès a tempestes, incerteses i temors, que fa palpable la llunyania i precari el retorn.

Aquest, si més no, va ser el meu cas. En veure com l'última línia blava de la meua terra natal s'esvaïa igual que un núvol en l'horitzó, em va semblar com si acabés de tancar un llibre del món i de les seves cabòries i tingués temps per a la meditació abans d'obrir-ne un altre. I és més: ¿quines vicissituds podrien tenir lloc en aquella terra que ara s'esfumava de la meua vista, i que contenia tot allò que més estimava a la vida? ¿Quins canvis podrien produir-se en mi abans que hi tornés? ¿Qui pot dir, quan inicia un periple, si l'arrossegaran els corrents incerts de l'existència, o quan podrà tornar, o si el destí li oferirà de tornar a veure mai els escenaris de la seva infantesa?

He dit que al mar tot és buidor, però caldria que rectificués: per a algú que és propens a fantasiar i es decanta a perdre's en somieigs, un viatge per mar és ple de temes de meditació; només que són les meravelles de les profunditats, i de l'aire, i més aviat tendeixen a abstroure el pensament dels temes mundans. Jo em delectava repenjan-me a la quaderna de popa o enfilant-me a la cofa major, en un dia calmat, i reflexionant hores seguides en el si tranquil d'un mar d'estiu; contemplant els munts de núvols daurats que tot just treien el cap per sobre de l'horitzó, imaginant que eren reialmes de fades i poblant-los amb alguna creació pròpia; observant la suau ondulació de les onades, arrissant els seus volums platejats com si es volguessin extingir en aquelles costes venturoses.

Amb una sensació deliciosa de seguretat i temor alhora, jo observava, des d'aquelles alçades vertiginoses, els monstres de les profunditats en el seu bast enjogassament. Bancs de marsopes que saltironejaven entorn de la proa del vaixell; l'orca, que feia ondular

l'enorme còrpora sobre la superfície; o el voraç tauró, que travesava rabent les blaves aigües. La meua imaginació evocava tot el que havia sentit o llegit sobre el món aquós de sota meu; sobre els ramats aletejants que vaguen per les seves valls insondables; sobre els monstres informes que poblen els fonaments mateixos de la terra, i sobre aquells espectres salvatges que farceixen les històries de pescadors i mariners.

De vegades una vela llunyana que lliscava pel caire de l'oceà era un altre tema d'ociosa especulació. Que interessant que aquell fragment d'un món s'afanyés per reincorporar-se a la gran massa de l'existència! Quin gloriós monument de la inventiva humana, que en certa manera ha triomfat sobre vents i mareas, que ha unit en comunió els extrems del món, que ha establert un intercanvi de benediccions abocant sobre les regions estèrils del nord tots els luxes del sud, que ha difós la llum del coneixement i les generositats de la vida cultivada, i d'aquesta manera ha fusionat aquelles parts escampades de la raça humana entre les quals semblava que la natura hagués establert una barrera infranquejable!

Un dia vam albirar, de lluny, un objecte deforme que anava a la deriva. A mar, tot allò que trenca la monotonia de la immensitat circumdant crida l'atenció. Va resultar que era l'arbre d'un vaixell que es devia haver destrossat completament: hi havia restes dels mocadors amb què alguns membres de la tripulació s'havien lligat a aquest pal per evitar que se'ls enduguessin les onades. No hi havia rastre de res que permetés determinar el nom del vaixell, les desferres del qual era evident que havien anat a la deriva durant molts mesos; bandades de molluscs s'hi havien amarrat, i llargues algues aletejaven als seus costats. Però «¿on és —pensava jo— la tripulació»? La seva pugna ja fa temps que s'ha acabat: s'han enfonsat en el fragor de la tempesta, els seus ossos es van esblanqueint entre els avencs de la fondària... El silenci i l'oblit, igual que les onades, els han sepultat, i ningú no sap quina fi devien fer. Quants sospirs es

devien colgar, amb aquell vaixell! Quantes pregàries ofertes ran de la llar de foc abandonada, a casa! Quants cops devien resseguir les planes del diari l'amant, l'esposa o la mare, per si aplegaven cap dada fortuïta sobre aquest vagabund de les profunditats! Com s'ha anat enfosquant l'esperança fins a tornar-se angoixa, i l'angoixa fins a tornar-se pànic, i el pànic fins a tornar-se desesperació! Ai las! Ni un sol record no podrà mai tornar perquè l'amor pugui agombar-lo. L'única cosa que es podrà saber és que va salpar del seu port i mai més no se'n va tenir cap notícia!

La visió d'aquelles restes, com és habitual, va donar peu a moltes lúgubres anècdotes, sobretot al vespre, quan el temps, que fins llavors havia estat prou bo, va començar a adoptar un aspecte embravit i amenaçador, i a donar indicis d'un d'aquells temporals sobtats que de vegades profanen la serenitat d'una travessia d'estiu. Asseguts al voltant de la claror esmorteïda d'un llum de la cabina que feia la penombra encara més espectral, cada un tenia la seva història de naufragis i desastres. A mi em va colpir especialment un relat breu que va narrar el capità.

—Un dia que navegava —va dir— en un vaixell esplèndid i robust seguint els bancs de Terranova, una de les espesses boires baixes que abunden en aquells indrets feia que ens resultés impossible veure-hi gaire lluny, fins i tot de dia; a la nit, però, s'havia espessit tant que no podíem distingir res més enllà del doble de la llargada del vaixell. Jo havia posat llums al capdamunt del pal major, i un guaita constant per si veia cap de les barques de pesca que acostumen a ancorar al llarg de les ribes. El vent bufava amb una força punyent, i solcàvem les aigües a un ritme molt picat. De cop i volta el guaita va fer el crit d'alarma —«Vela a la vista!»—, i a penes l'havia pronunciat que ja ens hi trobàvem a sobre. Era una petita goleta, ancorada i amb el costat de cara a nosaltres. Tota la tripulació dormia, i no s'havien preocupat d'hissar cap llum. Vam impactar just al bell mig de l'embarcació. La força, la grandària i el pes del nostre

vaixell la va empènyer cap a sota de les onades; li vam passar per sobre i vam seguir a tota vela. Mentre la barca esbotzada s'enfon-sava sota nostre, vaig entreveure dos o tres infeliços mig despullats que sortien a correu de la cabina: s'havien alçat del llit per ser engolits entre xiscles per les onades. Vaig sentir com el seu crit ofe-gat es barrejava amb el vent. L'estrèpit amb què ens va punyir les orelles ens va arrossegar fins on ja no podíem sentir res. Mai no l'oblidaré, aquell crit! Vam trigar una bona estona a poder fer virar el vaixell, de tanta empenta que duia. Vam tornar, acostant-nos-hi per tempteig tant com vam poder, al lloc on hi havia ancorada la barca. Vam navegar unes quantes hores enmig de la densa boira. Vam disparar canonades de senyals, per veure si sentíem el crit d'al-gun supervivent; però tot estava en silenci... Mai més no els vam tornar a veure ni sentir.

Confesso que aquestes històries, durant un quant temps, van posar fi a totes les meves boniques fantasies. La tempesta va aug-mentar durant la nit. El mar, encrespat, era una enorme confusió. Se sentia el so macabre i aterridor de les onades que s'alçaven i rom-pien. Cada aiguat en cridava un altre.³ De tant en tant semblava que la negra massa de núvols de sobre els nostres caps fos esquinçada per uns llampecs que s'estremien entre les ones escumejants i feien doblement terrible la foscor subsegüent. Els trons bramaven sobre l'enfurida immensitat de les aigües, i les acimades ones en retorna-ven un eco allargassat. Veient com el vaixell trontollava i capbus-sejava entre aquestes fragoroses cavernes, em semblava un miracle que recuperés l'equilibri o conservés la flotabilitat. Les vergues s'en-fonsaven dins l'aigua; la proa a penes treia el cap de sota les ones. A vegades una onada imminent apareixia preparada per colgar-lo, i només un destre cop de timó aconseguia evitar l'impacte.

Quan em vaig retirar a la meua cabina, aquella horrible escena no parava de seguir-me. El xiulet del vent a través de l'eixàrcia re-cordava els gemecs d'un enterrament. El xerric dels pals, la tensió i

els grunys de les mampares mentre el vaixell balandrejava enmig del mar embullat eren espantosos. Sentint les onades que es precipitaven contra els costats del vaixell i em trepanaven les orelles, em semblava com si la mort bramés a l'entorn d'aquella presó flotant, buscant la seva presa: el simple despreniment d'un clau o l'obertura d'una esquerda ja la deixarien entrar.

Però heus aquí que un dia esplèndid, amb una mar en calma i una brisa favorable, aviat va dissipar totes aquestes tenebroses reflexions. En mar, és impossible resistir-se a la influència reconfortant del bon temps i del vent suau. Quan la nau llueix tot el seu velam, totes les veles inflades, i llisca alegrement sobre les ondulades ones, que altiva i gallarda que es veu! Com senyoreja damunt les profunditats!

Podria omplir tot un llibre amb els somieigs d'un viatge per mar, perquè a mi em produeix una tendència gairebé constant a somiejar..., però ja és hora de baixar a terra.

Feia un matí excellent i assolellat quan ens va arribar el crit emocionant de «Terra!» del capdamunt del pal major. Només aquells qui ho han experimentat es poden fer una idea de la deliciosa munió de sensacions que envaeixen el cor d'un americà quan per primera vegada se li apareix Europa davant dels ulls. Només el nom ja provoca un devesall d'associacions. És la terra promesa, pletòrica de tot allò de què ha sentit parlar des de la infància o que ha anat esbrinant durant anys d'estudis.

Des d'aleshores fins al moment de l'arribada, tot va ser una agitació febril. Els vaixells de guerra, que resseguien la costa com guàrdies gegantins; els caps d'Irlanda, que s'estenien canal endins; les muntanyes galleses, que s'enfilaven fins als núvols; tot eren objectes d'un interès enorme. Mentre remuntàvem el riu Mersey, vaig anar inspeccionant les costes amb un telescopi. Els meus ulls es delectaven en la visió de pulcres casetes de camp, amb els seus gràcils arbustos i les seves parcel·les de verda gespa. Vaig veure les decrepites

ruïnes d'una abadia recobertes d'heura, i el punxegut campanar d'una església rural alçant-se per darrere un turó..., tot coses característiques d'Anglaterra.

La marea i el vent eren tan favorables que el vaixell va poder entrar immediatament a l'embarcador. Estava atapeït de gent; alguns eren badocs desvagats; altres, ansiosos, esperaven amics o familiars. Vaig poder distingir el comerciant a qui estava consignat el vaixell. El vaig reconèixer pel seu front calculador i el seu aire inquiet. Duia les mans a les butxaques, xiulava taciturnament i caminava amunt i avall; la multitud li havia reservat un petit espai, en deferència a la seva importància temporal. S'intercanviaven visques i salutacions entre el vaixell i el port a mesura que els amics s'anaven reconeixent. Em vaig fixar especialment en una dona jove, vestida humilment però de posat interessant. S'inclinava cap endavant entre la multitud; els seus ulls resseguien el vaixell mentre s'acostava al port, per veure si descobria cap rostre ansiejat; semblava decebuda i nerviosa. De sobte, vaig sentir una veu desmaiada que cridava el seu nom. Era el pobre mariner que havia estat malalt durant tota la travessia i havia despertat la compassió de tothom qui era a bord. Quan el temps va millorar, els seus companys de tripulació li havien estès un matalàs a coberta, a l'ombra, però últimament havia empitjorat tant que s'havia prostrat a la seva hamaca i només va ser capaç d'expressar, amb un fil de veu, el desig de veure la seva dona abans de morir. L'havien ajudat a pujar a coberta mentre remuntàvem el riu i ara estava repenjat als obencs, amb una fesomia tan cansada, tan pàl·lida, tan espantosa, que no era estrany que ni tan sols els ulls de l'estimada el reconeguessin. Però, en sentir la seva veu, els ulls de la noia es van clavar en el seu rostre i van llegir-hi, immediatament, tot un llibre d'afficcions; es va estrènyer fort les mans, va emetre un feble xisclet i va seguir retorçant-se-les en silenciosa agonia.

Ara tot eren presses i atrafegament. Coneguts que es retrobaven, amics que se saludaven, homes de negocis parlamentant... Jo

era l'única persona solitària i desvagada. No tenia cap amic amb qui reunir-me, cap afectuosa salutació per rebre. Vaig posar els peus a la terra dels meus avantpassats..., però amb la sensació que, en aquella terra, jo hi era un estrany.